EEN GOUDEN HANDDRUK, VEERTIEN KARAAT

Coordinator

C. de Haseth

Antilliaans literair logboek

DOOR JOS DE ROO

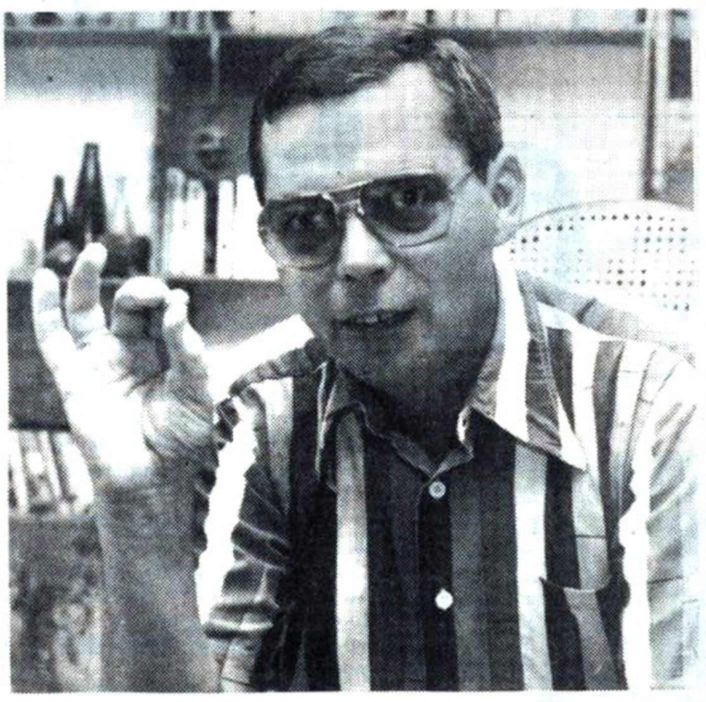

Jos de Roo werkte van 1970 - 1973 als leraar Nederlands in Suriname, waar hij zijn MO-B akte behaalde. Zijn scriptie **De tijd zal het leren** werd in 1974 uitgegeven door het Instituut voor de Opleiding van Leraren. Deze studie is een diepgaande ontleding van de roman **Sarnami, hai** door Bea Vianen. Het is de eerste structurele analyse die ooit gemaakt is van een Surinaamse roman en tot nu toe de enige gepubliceerde. Van 1973 - 1979 werkte De Roo op het Radulphus College op Curaçao. Vanaf 1975 verzorgde hij de boekenpagina voor de Amigoe. Momenteel werkt hij in Amersfoort en is hij medewerker van het dagblad Trouw, Radio Nederland Wereldomroep en cultureel correspondent voor de Amigoe.

Een dagblad is per definitie een actueel medium. Na een paar dagen wordt een krant die is blijven liggen, meestal niet meer dan vluchtig ingekeken, omdat veel nieuws al weer achterhaald is. Wanneer er dan ook verzamelde krante-artikelen als BOEK worden aangeboden, past de wantrouwende vraag in hoeverre er inderdaad sprake is van meer dan ééndagsvliegen.

EEN CRITICUS die zijn recensies wil bundelen zal er daarom terdege rekening mee moeten houden, alle actuele gebondenheid weg te werken. Via omwerkingen en adstructies met bewijzen zal hij tot een breder en dieper betoog moeten komen, dan in een krante-artikel mogelijk is.

Welnu, Jos de Roo, bij de Amigoe-lezer welbekend van de boekenpagina, heeft bij de bundeling van zijn recensies over de Nederlandstalige Antilliaanse literatuur daar terdege rekening mee gehouden, zodat zijn juist verschenen *Antilliaans literair logboek* veel meer is geworden dan een vluchtige verzameling.

In dit logboek treffen we voor het eerst een verzameling van grondige en geargumenteerde kritieken aan, die heel wat dieper graven dan bij het inventariserende en bibliografische karakter van *Autonoom* van Smit en Heuvel mogelijk was. Jos de Roo heeft zich dan ook sterk beperkt in zijn keuze, die "basismateriaal" wil aandragen voor een beschrijving van de Antilliaanse literatuur. Hij kiest "alleen Nederlandstalig werk dat gemakkelijk bereikbaar is voor de lezer", van de belangrijkste op de Nederlandse Antillen geboren en getogen auteurs als Debrot, Corsen, Marugg, Van Leeuwen en Martinus Arion. Hij verdedigt een beperkte opvatting van wat Antilliaanse literatuur is tegenover *Autonoom*, dat ook werk van niet-Antillianen òver de Antillen opnam. De uitzondering op deze regel, Chris Engels, wordt behandeld wegens het belang van *De Stoep* voor onze literatuurgeschiedenis.

Zijn benaderingswijze is die van de structurele analyse, waarbij de ontleding van het literaire werk centraal staat. Het gaat bij deze methode er vooral om, te laten zien welke literaire middelen de schrijver gebruikt om tot zijn uiteindelijke resultaat te komen. De interpretatie volgt uit de gegevens die in de roman zelf aanwezig zijn.

Hij verdedigt het bestaansrecht van een Antilliaanse literatuur, omdat ze stamt uit een eigen culturele achtergrond, n.l. de Caribische, waarvan hij als belangrijkste kenmerk ziet, dat ze een typische mengcultuur is, wat zich o.a. uit in haar veeltaligheid. Daarmee grenst hij de Nederlandstalige Antilliaanse literatuur af van de Nederlandse en sluit hij tegelijkertijd de schrijvers uit die cultuursfeer logisch uit.

Opmerkingen als 'Caribische cultuur' maken mij altijd nieuwsgierig naar wat dan typisch Caribisch zou zijn, vooral omdat begrippen als 'nationale identiteit' en 'persoonlijke integriteit' kennelijk nog zo weinig welomlijnd zijn, dat er complete congressen aan gewijd worden. In het laatste hoofdstuk "Caribische lijnen in Antilliaanse literatuur" doet Jos de Roo een poging tot een eerste beschrijving en geeft hij aan in welke richting een verdere studie zich zou moeten ontwikkelen. Hij constateert een groot aantal overeenkomsten in de werken van Debrot, Marugg en Van Leeuwen, en vindt in *The West Indian Novel and its Background* door Kenneth Ramchand "een hele rij Engelstalige Caribische romans die dezelfde kenmerken vertonen." In navolging van Michael Gilkes: *Wilson Harris and the Caribbean Novel* stelt Jos de Roo dat het "psychische integriteitsthema" het eigenlijke hoofdthema is van de Caribische en daarmee de Nederlands-Antilliaanse literatuur. Ook Frank Martinus Arion die buiten de eerste groep valt, is daarmee gekarakteriseerd. Jos trekt op deze manier enkele lijnen naar de Engelstalige literatuur, maar daarnaast hebben we de Frans- en de Spaanstalige. Een dergelijke methode voert tot een vergelijkende literatuurstudie, waarover Colá Debrot al in het begin van de zestiger jaren sprak, maar die tot nu toe geen enkele publicatie heeft opgeleverd. Een literatuuranalyse en -geschiedenis van het Caribisch gebied in zijn totaliteit is voorlopig nog een verre toekomstdroom.

TERREIN

Het woordenboek geeft onder 'logboek' twee betekenissen: de eerste houdt het registreren van waarnemingen in, het bevat gegevens over de afgelegde route, de tweede is het "jornaal, b.v. van verrichte boringen." Beide betekenissen zijn voor Jos de Roo's boek toepasselijk. Het beschrijft en verantwoordt de koers die hij bij zijn studie gevolgd is. Op grond daarvan is het mogelijk een koers voor de toekomst te bepalen. Bij die studie heeft hij soms zeer diep geboord, soms minder diep, maar ook dit is een koersuitzetting voor de toekomst. De studie van literatuur heeft alleen maar zin, als ze in de diepte gaat, want dan eerst zal ze verhelderend werken. Aan oppervlakkigheid hebben we niets.

De titel had ook kunnen luiden Logboek, deel I, want er zullen nog heel wat analyses moeten volgen, omdat belangrijke werken ontbreken. Nederlandstalige als *Bid voor Camille Willocq* van Debrot; *In de straten van Tepalka* van Marugg zullen geanalyseerd moeten worden, evenals prozaschrijvers van het tweede plan en de toneelliteratuur. De Roo geeft zelf aan: "Nog helemaal niet is onderzocht of de Antilliaanse literatuur wel Nederlandse invloeden heeft ondergaan, en zo ja: welke dit dan zijn. De poezie is nog een onbeschreven blad. Een logboek dat de vaart van de Antilliaanse literatuur helemaal zou beschrijven, zal er aanzienlijke dikker moeten uitzien."

De vergelijking met het Caribisch gebied is in aanzet aanwezig, maar zou uitgebreid moeten worden. En wat veel belangrijker is: als Jos de Roo stelt dat het kenmerkende van de Antilliaanse literatuur de *Veeltaligheid* is, dan zal er een degelijke analyse moeten komen van de overeenkomsten en verschillen met het Papiamentse gedeelte van deze literatuur. Dit is geen kritiek op Jos de Roo, maar het uitzetten van de koers voor andere onderzoekers (of Jos zelf?).

KRITIEK

Nu het uitgangspunt en het terrein zijn aangegeven, enkele opmerkingen over de inhoudelijke kant. Hoewel het wel duidelijk zal zijn dat hier in het geheel geen sprake is van een 'samenraapsel' van artikelen, heeft Jos toch niet geheel kunnen vermijden dat er kwaliteitsverschil is.

Naast bijzonder grondige analyse van *Dubbelspel* (eerder in *Kristof* verschenen) is *Nobele wilden* veel oppervlakkiger. Hetzelfde geldt voor *Mijn zuster de negerin* naast *Bewolkt bestaan.* De grondige studie over *Weekendpelgrimage* loopt eruit wat stijl betreft; ten onrechte spreekt hij hier over de werken in meervoud, het Caribisch perspectief ontbreekt.

Door op deze manier te werk te gaan, kun je wel wat spijkers op zeer laag water vinden. Bij elke studie is detailkritiek mogelijk.

Het argument omtrent Naipaul's vertalingen in het Nederlands, heeft niets te maken met nederlandstalig Antilliaanse literatuur; Klein Duimpje nauwelijks iets met *Dubbelspel;* en waarom zoekt de schrijver naar reien in een Griekse tragedie bij *Stemmen uit Afrika* als bewijs voor Afrikaanse invloed, in plaats van de Afrikaanse orale literatuur, die toch ook op Curaçao nog aanwezig is?

Dergelijke punten brengen een verhelderende discussie op gang en hoeven niet als zwakte van een boek aangemerkt te worden. Er is echter één punt van kritiek dat onontkoombaar is: de citaten zijn te slordig weergegeven. Het aantal onnauwkeurigheden loopt in de tientallen, vooral in het stuk over Charles Corsen en dat over Tip Marugg. Bij 'Stemmen' wordt soms wel, soms niet het nummer van het geciteerde gedicht aangegeven; dat is storend. Bij *De eerste Adam, Een vader, een zoon* en *Nobele wilden* ontbreken de pagina-aanduidingen, die overigens gelukkig wel aanwezig zijn. Deze slordigheden (buiten de citaten om is er nauwelijks sprake van drukfouten), hadden absoluut voorkomen moeten worden.

Vaak wordt dit soort Nederlandstalige in Nederland gepubliceerde studies voor de Nederlandse lezer geschreven. Dat is met dit Logboek niet het geval. De Nederlandse lezers zullen er moeite mee hebben, omdat ze te weinig vertrouwd zijn met de Antilliaanse leefwereld en literatuur. Het boek is voor de Antilliaanse lezer die geïnteresseerd is in zijn literatuur. Het ziet er aantrekkelijk uit en zit stevig in zijn band. Nu *Autonoom* is uitverkocht zou het wel eens een belangrijke plaats kunnen gaan innemen in het literatuur-onderwijs op de middelbare scholen, al zie ik wel het gevaar dat er dan voortdurend zal moeten worden opgemerkt: dat zegt Jos de Roo, maar wat vind je er zèlf van?

Dit boek dwingt tot een standpunt en waar men het niet eens is met Jos zal het heel wat moeite kosten om een even overtuigende motivering aan te voeren, als hij in dit logboek gedaan heeft.

Laten we hopen dat het tot een tweede, uitgebreide druk kan komen, waarbij de slordigheden in de citaten zijn weggewerkt, zodat het met recht en onvoorwaardelijk met goud kan worden bekroond.

WIM RUTGERS

Jos de Roo: Antilliaans Literair Logboek
De Walburg Pers, 1980
104 blzz.
ISBN 906011 096 X